

فرهنگ اصطلاحات و واژگان تاریخ ادبیات عرب

www.ketab.ir
«رینولد آ. نیکلسون»

دکتر محمد مهدی سمی

(عضو هیأت علمی دانشگاه یزد)

سرشناسه	نیکلسون، رنلد الین، ۱۸۶۸-۱۹۴۵م.
عنوان و نام پدیدآور	Nicholson, Reynold Alleyne
فرهنگ اصطلاحات و واژگان تاریخ ادبیات عرب / رینولد آ. نیکلسون؛ دکتر محمدمهدی سمتی.	
مشخصات نشر	تهران: دستان، ۱۴۰۰.
مشخصات ظاهری	۲۳۹ ص.
شابک	978-600-297-188-3
وضعیت فهرست نویسی	فیبا
یادداشت	کتاب حاضر ترجمه واژگان کتاب
موضوع	"A literary history of the Arabs, 2nd, [1930]"
موضوع	ادبیات عربی -- تاریخ و نقد -- واژه نامه ها -- انگلیسی
موضوع	Arabic literature--History and criticism--Dictionaries--English
موضوع	زبان انگلیسی -- واژه نامه ها -- فارسی
موضوع	English language--Dictionaries--Persian
موضوع	ادبیات عربی -- تاریخ و نقد -- واژه نامه ها -- فارسی
موضوع	Arabic literature--History and criticism--Dictionaries--Persian
موضوع	فارسی -- واژه نامه ها -- انگلیسی
موضوع	Persian language--Dictionaries--English
شناسه افزوده	سمتی محمدمهدی، ۱۳۵۳ - مترجم
رده بندی کنگره	PJA ۱۸۸۵
رده بندی دیویی	۸۹۲/۷۰۹
شماره کتابشناسی	۸۶۹۴۷۲۴

انتشارات دستان

میدان انقلاب، خ اردیبهشت، خ وحید نظری، پلاک ۱۴۶. تلفن: ۶۶۹۵۴۸۰۰

نام کتاب: فرهنگ اصطلاحات و واژگان تاریخ ادبیات عرب

ترجمه و تألیف: دکتر محمدمهدی سمتی

چاپ اول: ۱۴۰۱ - شمارگان: نسخه ۵۰۰ - چاپ: شریف

واژه نگار و صفحه آرا: معصومه نوروزی

ISBN: 978-600-297-188-3

شابک: ۹۷۸ - ۶۰۰ - ۲۹۷ - ۱۸۸ - ۳

قیمت: ۹۰۰۰۰ تومان

تلفن پخش: ۶۶۴۶۱۰۲۱

مقدمه

از جمله مسائل پیش روی دانشجویان، در سطوح مختلف تحصیلی، نیاز آن‌ها به استفاده از منابع مختلف، بخصوص منابع لاتین موجود در هر رشته دانشگاهی است. متون تخصصی زبان در هر رشته، به ویژه رشته زبان و ادبیات عربی از جمله بخش‌های جدانشدنی این رشته است که علاوه بر لزوم گذراندن آن به عنوان واحد درسی می‌تواند به عنوان پنجره‌ای جدید برای دست‌یافتن به افق‌های روشن علمی به حساب آید. رینولد آلین نیکلسون (Reynold Alleyne Nicholson) از جمله مشهورترین مترجمین و ادیبان قرن نوزدهم به‌شمار می‌رود و آثار ارزنده‌ای را از ادب پارسی و عرب به انگلیسی ترجمه کرده است. این خاورشناس و اسلام‌شناس انگلیسی، در ۱۹ اوت ۱۸۶۸م در یورکشر انگلستان متولد شد. پدر او استاد دانشگاه ابردین در اسکاتلند بود و او نیز تحصیلات عالی را از آنجا شروع کرد. سپس به دانشگاه کمبریج رفت و به فراگرفتن ادب یونانی و لاتین مشغول شد. چون پدر بزرگ او علاقه‌مند به زبان عربی و تاریخ عرب بود، از کودکی شیفته آموختن زبان عربی و معارف اسلامی گردید؛ ازین رو در دانشگاه کمبریج به تحصیل زبان عربی پرداخت. وی در سال ۱۸۹۲ م،

برای نخستین بار موفق به دیدار ادوارد براون یکی از بزرگترین مستشرقان انگلیسی شد و از آن پس به آموختن زبان فارسی مشغول شد. از آنجا که ادوارد براون دلبستگی خاصی به آثار عارفان ایران داشت، نیکلسون برای پایان‌نامه دکترای خود به راهنمایی او دیوان شمس جلال‌الدین محمد بلخی را برگزید و منتخبی از آن را در سال ۱۸۹۸م، در سی سالگی به انگلیسی ترجمه کرد و همراه با متن اصلی به چاپ رساند.

او در سال ۱۹۰۱م، کرسی تدریس زبان فارسی در دانشگاه لندن را در اختیار گرفت و یک سال بعد، همین سمت را در دانشگاه کمبریج عهده‌داد شد و این مقام را تا زمان درگذشت ادوارد براون در سال ۱۹۲۶م، دار بود. طی این دوران، یعنی از ابتدای تدریس تا سال ۱۹۳۳م که در ۶۵ سالگی بازنشست گردید، بسیاری از متون مهم فارسی و عربی را ترجمه، تصحیح و منتشر کرد. همچنین تعدادی از برجسته‌ترین خاورشناسان انگلیسی تربیت‌یافتگان او بودند؛ از جمله چارلز استوری (Charles Ambrose Storey)، جانشین او در دانشگاه کمبریج، و آرتور آربری (Arthur John Arberry) که بعداً متصدی کرسی دانشگاهی او شدند.

وی دارای تألیفات و ترجمه‌های متعددی به‌ویژه ادبیات عربی و ادبیات فارسی است.

مهمترین این آثار عبارتند از:

مختارات من دیوان شمس تبریزی (۱۸۹۸م)

تذکرة الاولیاء لفريد الدين العطار «در دو جزء» (۱۹۰۵، ۱۹۰۷م)

ویرایش مبادی العربية (Elementary Arabic) فردریک تورنتون «در

چهار جزء» (۱۹۰۷م، ۱۹۰۹م، ۱۹۱۱م، ۱۹۱۹م)

- تاریخ الادب العربی (A Literary History of the Arabs) (۱۹۰۷م)
ترجمان الاشواق لابن العربی: گزیده قصاید صوفیه با ترجمه و
تفسیر و حاشیه‌هایی به قلم نیکلسون (۱۹۱۱م)
نظرات فی التصوف و اسرار الروح «اثر محمد اقبال» (۱۹۲۰م)
دراسات فی الشعر الاسلامی، و کتاب کشف المحجوب: با تفسیر و
حاشیه‌هایی به قلم نیکلسون (۱۹۱۱م)
اشعار عمر الخیام «با ترجمه و تفسیر و حاشیه» (۱۹۰۹م)
تصحیح أُلْمَع فی التَّصَوُّف اثر ابونصر سراج طوسی (۱۹۱۴م)
ویرایش جلال‌الدین رومی: آموزه‌ها و تجارب صوفی (بی‌تا)
مفهوم شخصیت در تصوف (سخنرانی مکتوب، ۱۹۲۵م)
تصحیح فارس‌نامه ابن بلخی با همکاری جی استرنج (۱۹۲۱م)
معانی عرفانی، برگزیده اشعار مولانا (۱۹۳۱م)
فهرست توصیفی نسخ خطی شرقی ادوارد براون، در یادنامه ادوارد
براون (۱۹۳۲م).
مقدمه‌ای بر ترجمه قرآن به انگلیسی به وسیله ای. اچ. پالمر
(۱۹۳۳م).
کتاب فی التصوف الاسلامی و متصوفة الاسلام (۱۹۱۴م)
ترجمه عشق تصوف: مطالعه‌ای بر احوال سه صوفی (بی‌تا)
شاهزاده و درویش، شامل چهل وهفت قطعه شعر از نیکلسون
(بی‌تا)
المسعودی و دیگر تألیفات و پژوهش‌ها
نیکلسون به زبان فرانسه، آلمانی، ایتالیایی، یونانی، لاتین، سریانی،
عربی و فارسی اشرف کامل داشت؛ علاوه بر این بر ادبیات انگلیسی
هم تسلط داشت و همچون ادیبی ماهر آثارش را به زبان انگلیسی

تألیف کرده و با مهارت فراوان شعر را به زبان انگلیسی ترجمه می‌کرد. «تاریخ ادبیات عرب» عنوان کتابی است که T.Fisher، نویسنده انگلیسی در سال ۱۹۰۷م، آن را نگاشته و بعدها نیکلسون در تصحیح و تکمیل آن اهتمام ورزید. هدف نیکلسون، تسهیل در یادگیری زبان و ادبیات عرب، بخصوص شعر عربی، برای فراگیران انگلیسی‌زبانی بود که در رشته زبان و ادبیات عرب تحصیل می‌کردند.

نیکلسون در این کتاب ابتدا به معرفی اقوام کهن عرب، چون سبأ، حمیر، ثمود پرداخته و پس از ذکر دودمان‌هایی چون غسان و حیره به بیان موقعیت جغرافیایی منطقه عربستان و آداب و رسوم قبایل عرب پرداخته، سپس روند تحولات ادبی و سرآمدان هر عصر و آثار برجسته آنان را در ده فصل، از دوره جاهلی تا ابتدای عصر نهضت یا همان لشکرکشی ناپلئون به مصر در سال ۱۷۹۸م، به نگارش درآورده است. تنها ترجمه موجود این اثر به فارسی از زنده یاد خانم کیواندخت کیوانی است که همراه با توضیحات و حواشی متن در مورد اعلام تاریخی و جغرافیایی در سال ۱۳۸۰ ه.ش، از سوی نشر ویستار و با مقدمه دکتر محمدرضا شفیعی کدکنی به چاپ رسیده است. کتاب حاضر، مجموعه‌ای است از کلمات و اصطلاحات کلیدی از دومین ویرایش کتاب «تاریخ ادبیات عرب» که نیکلسون در سال ۱۹۲۹ م، آن را به چاپ رساند. این اصطلاحات که بالغ بر ۲۵۰۰ واژه و عبارت است مدخل مهمی برای مطالعه این کتاب خواهد بود، به گونه‌ای که می‌توان با توجه به آن به ترجمه و فهم کتاب «تاریخ ادبیات عرب» و نیز دیگر منابع زبان تخصصی زبان و ادبیات عربی دست یافت. در این اثر ترجمه واژگان و اصطلاحات، ذکر شده است و با توجه به اینکه این مجموعه دو زبانه (انگلیسی - فارسی و فارسی

— انگلیسی) است اگر برای کلمه‌ای دو یا چند معادل وجود داشته، همه آن‌ها آورده شده است.

ویژگی بارز نیکلسون این است که برخلاف بسیاری از تاریخ‌نگاران ادبیات عربی یا فارسی که تنها تقسیمات سیاسی را مدنظر قرار داده و آن را بر تحولات ادبی حاکم می‌کنند، بدین رویه نپرداخته و در هیچ کدام از فصول دهگانه کتاب وی، اثری از گاه‌شمارهای تاریخی معمول دیده نمی‌شود؛ بدین معنا که وی روح و بافت ادبی هر عصری را به همراه معرفی سرآمدان، شعراء و نویسندگان تأثیرگذار آن مورد توجه خود قرار داده و به عنوان مستشرقی آگاه از تعصبات ملی و زبانی به دور است؛ هرچند در گوشه و کنار اثر خود حداقل به عنوان یک تاریخ‌نگار اروپایی، برتری زبان و فرهنگ خویش را زیرکانه به رخ می‌کشد. ضمن اینکه باید گفت این شیوه تاریخ‌نویسی براساس دوره‌های مختلف ادبی حتی در غرب نیز منسوخ شده و به جای آن، پرداختن به موضوعات خاص و تحلیل آن‌ها به سبک مقاله‌های علمی پژوهشی رایج است، اما در همان حدود صد سال پیش نیز نیکلسون با وسعت نگاهی که به شرق داشته، ژرف‌ترین رهیافت خود را با رویکردی نقادانه عرضه داشته است؛ بخصوص که به عنوان یکی از بهترین شارحین مثنوی معنوی اثر گرانسنگ مولانا، در حوزه عرفان و تصوف و شعرای عرفانی ادبیات عربی تمام و کمال داد سخن داده است.

در پایان برخود لازم می‌دانم از همکاران و همراهان عزیز که خالصانه در ویرایش و اصلاح کتاب پیش رو دست بسته را به گرمی فشرده و از هیچ مساعدتی فروگذاری نکردند، صمیمانه تشکر نمایم: آقای دکتر حسین جهانتیغ، عضو محترم هیأت علمی بخش زبان

انگلیسی دانشگاه یزد، به واسطه خوانش و ویرایش دقیق اصطلاحات و نیز بازبینی موشکافانه این اثر، آقای دکتر محمد خدادادی، عضو محترم هیأت علمی بخش زبان و ادبیات فارسی دانشگاه یزد، به واسطه مطالعه کلی اصطلاحات و تطابق آن با معادل‌های فارسی و نیز ویرایش دقیق مقدمه، برادر عزیز و مهربانم، محمد هادی سمتی که از ابتدا در ترجمه بخشی از واژه‌ها یاری‌گر من بود و مانند همیشه وفادارانه مرا یاری کرد و آقای محسن حسینی، دوست خوب و پرتلاشم که کمک‌های شایان ایشان چه در معادل‌یابی صحیح واژگان و اصطلاحات و چه جدول‌بندی و امور رایانه‌ای این اثر، بسیار مثمر گردید.

هر اثر فارغ از وقت نظر و ریزینی‌های مؤلف آن، عاری از اشتباه و کاستی نیست. از تمامی استادان و دانش‌پژوهان گرامی، همچنین صاحب‌نظران در متون تخصصی ادبیات به زبان انگلیسی خواهشمندم انتقادات و نظرات ارزنده خود را با ما در میان بگذارند تا با ویرایش این اثر، نقایص و کاستی‌های آن برطرف شود.

دکتر محمدمهدی سمتی

۱۴۰۰/۰۹/۱۶